

**Bezpieczeństwo państw
Europy Środkowo-Wschodniej
w kontekście zagrożeń ekologicznych**

Redakcja naukowa

Adam SZULCZEWSKI

**Bezpieczeństwo państw
Europy Środkowo-Wschodniej
w kontekście zagrożeń ekologicznych**

AKADEMIA POMORSKA W SŁUPSKU
Wydział Nauk o Zarządzaniu i Bezpieczeństwie

Słupsk 2017

© Instytut Bezpieczeństwa Narodowego, 2017

Żadna część tej publikacji nie może być powielana w jakiegokolwiek formie za pomocą środków elektronicznych, mechanicznych, kopiujących, nagrywających i innych bez uprzedniej pisemnej zgody właściciela praw autorskich.

Recenzenci:

dr hab. Weronika Jakubczak
dr hab. inż. Mieczysław Koziński
prof. dr Ludmila Antonova
prof. dr Andrii Degtyar
prof. dr Yuri Kuts

Korekta, skład i projekt okładki:
Studio ANATTA

ISBN 978-83-63680-67-1

Nakład: 100 egzemplarzy

Wydawnictwo:
Fundacja Pro Pomerania
Zamek Książąt Pomorskich, ul. Dominikańska 5–9, 76-200 Słupsk

Druk:
Zakład Ubezpieczeń Społecznych Warszawa

Adam Szulczewski , <i>Bezpieczeństwo ekologiczne Bałtyku</i>	173
Vilém Adamec, Petr Bergłowic, Lenka Maleřová, Jiří Pokorný, Marek Smetana, Grzegorz Diemientew, Zbigniew Olszówka, Krzysztof Rogowski, Maciej Zaorski, <i>Doświadczenia ratownictwa ekologicznego na podstawie międzynarodowego i międzynarodowego ćwiczenia p.k. „Chemia 2016”</i>	189
* * *	
Vladimir Anatolievich Andronov, Viktoriia Valeriivna Glukha, Evgeniy Rybka, <i>Specific Legal State Regulation of Environmental Safety in the European Union</i>	205
Svitlana Dombrowska, <i>Environmental Safety in the Context of the National Security of the State</i>	211
Stella Gornostal, <i>Investigation of the Influence of Changing the Operating Mode of the Aeration Tank on the Quality of Wastewater Treatment</i>	221
Nataliia V. Hryhorenko, <i>Features of Public Services in the Field of Civil Protection of Ukraine</i>	233
Igor Khmyrov, Roman Miroshnichenko, <i>Existing Mechanisms of Public Administration of the Environmental Safety Provision in Ukraine</i>	239
Olena I. Liashevska, Viktoriia I. Liashevska, <i>Improvement of State Regulation of Regional Development</i>	253
Alina Pomaza-Ponomarenko, <i>53rd Munich Security Conference: New Accents in Social Security Development</i>	259
Andrey Romin, <i>Modern Condition of State Regulation of Environmental Safety in Ukraine</i>	277
Svetlana Rudenko, <i>Potential of Public Administration in the Provision of Environmental Safety in Ukraine</i>	285
Oleg Semkyv, <i>Specificity of State Environmental Security in Ukraine</i>	295
Olena Starova, <i>Linguistic Representation of Environmental Issue Concept in Modern Ukrainian Online Media Outlets</i>	303
Sergey Vavrenyuk, <i>Spectrum of Problems of the Public Administration on Ensuring Environmental Safety in the State</i>	315
<i>Zakończenie</i>	323

Olena STAROVA

National University of Civil Protection of Ukraine

LINGUISTIC REPRESENTATION OF ENVIRONMENTAL ISSUE CONCEPT IN MODERN UKRAINIAN ONLINE MEDIA OUTLETS

МОВНА ОБ'ЄКТИВАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА» В СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ІНТЕРНЕТ-ВИДАННЯХ

ABSTRACT The article is devoted to the linguistic representation of environmental issue concept in texts of modern Ukrainian online media outlets. The author determines lexical and phraseological items which form the nominative field of this concept and analyzes peculiarities of their representation in news reports of recent Ukrainian online publications. Special consideration is given to means of creating imagery and expressiveness. Furthermore, the author studies evaluative vocabulary presented in the reporting texts devoted to environmental issues.

Keywords: concept, environmental issue, epithet, evaluative vocabulary, language picture of the world, metaphor, nominative field

ABSTRAKT W artykule określono, jak wśród nowoczesnych ukraińskich czasopism internetowych jest odzwierciedlane pojęcie „problem ekologiczny”. Autorka określiła się leksemy i związki frazeologiczne, który tworzą tryb tego pojęcia, w szczególności ich reprezentacji w ukraińskich komunikatach informacyjnych. Szczególną uwagę należy zwrócić na środki językowe tworzenia obrazowości oraz ekspresywności. Została zdefiniowana leksyka wartościowania, która się pojawia w tekstach publicystycznych w zakresie problemów ekologicznych.

Słowa kluczowe: epitet, językowy obraz świata, leksyka wartościowania, metafora, pojęcie, pole nominatywne, problem ekologiczny

На початку ХХІ століття, у час активного розвитку техніки й технологій, зростання обсягів виробництва й відповідно споживання ресурсів, надзвичайно актуальним питанням, яке постає перед людством і набуває глобального значення, є екологічні

небезпеки. Усе частіше подальша доля світової спільноти дістає осмислення крізь їх призму, а «тлумачення поняття „екологічної безпеки набуває все більш всеохоплюючого та багатоаспектного наукового значення, одночасно детермінуючи та інтегруючи політичні, економічні, правові, інформаційні, інноваційні, ідеологічні та культурні процеси»¹. Цей процес знаходить відображення в сучасних мас-медійній концептуальній і мовній картинах світу, у яких значне місце посідають такі концепти, як ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА / НЕБЕЗПЕКА, ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА, ЕКОЛОГІЧНА СИТУАЦІЯ тощо.

Наразі в українському мовознавстві поняття концепту вивчають досить активно на різних рівнях і з різних позицій. При цьому значну увагу науковців привертають реалізація саме в мовленні ЗМІ різноманітних концептів, наприклад ЄВРОПА (Я. Прихода), БОГ і ДУША (Л. Василик), СВОБОДА СЛОВА (Т. Печончик), концептосфери МОБІЛЬНИЙ ЗВ'ЯЗОК (І. Кожушко), репрезентація образу держави в українській пресі 1970–2000-х рр. (І. Брага), образу України в публікаціях західної преси (Н. Чабан). Однак концепти, пов'язані з реаліями екології, залишаються поза увагою науковців. Саме це й визначає актуальність їх дослідження, адже таким чином можна розкрити ті уявлення й ставлення до екологічної ситуації, які побутують у сьогоденнішніх мас-медіа й стають елементами картини світу сучасного українця.

Отже, ми маємо на меті з'ясувати особливості мовної об'єктивації концепту ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА в сучасних українських інтернет-виданнях. На нашу думку, акцентуація уваги саме на інформаційних ресурсах, які побутують в Інтернеті, є доволі перспективною, оскільки наразі мережа, поза сумнівом, є одним із найпоширеніших і найдоступніших джерел інформації.

Об'єктом дослідження виступають сучасні інформаційні матеріали, присвячені екологічним проблемам, а предметом вивчення – репрезентанти концепту ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА і його субконцептів, наявні у відповідних текстах. Матеріалом для поданої студії стали публікації, зібрані на сайті <http://econews.bei.org.ua>, а також новини з рубрики «Екологія» сайтів провідних українських інформаційних ресурсів – ТСН, УНІАН, «Канал 24» за січень–квітень 2017 року (загалом було розглянуто 120 інформаційних повідомлень).

Для досягнення поставленої мети ми використали методи концептуального, контекстуального та прагматичного аналізу, а також описовий і порівняльний. При цьому теоретико-методологічне підґрунтя роботи становлять праці дослідників, які займалися вивченням мовно-концептуальних картин світу та концептів як одиниць людської когніції, зокрема Н. Арутюнової, А. Вежбицької, Т. Вільчинської, О. Кубрякової, Л. Лисиченко, Д. Лихачова, В. Маслової, А. Приходька, О. Селіванова, М. Скаб, Н. Слухай, Ю. Степанова.

У розумінні концепту схиляємося до культурологічного підходу й трактуємо його вслід за М. Скаб як «абстрактну одиницю ментального рівня, яка відображає зміст результатів пізнання людиною навколишнього світу і в якій зосереджено відомості про об'єкт та його властивості, про те, що людина знає чи думає про навколишній

¹ Бохан А. В., Науковий концепт екологічної безпеки в міжнародних економічних відносинах, [в:] Актуальні проблеми економіки, 2014, № 12, с. 78, http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2014_12_11. – Цитовано 12.05.2017.

світ»². При цьому ми поділяємо думку В. Маслової про необхідність розрізнення в концепті ядра та периферії³ й позицію В. Карасика щодо виокремлення в будові концепту трьох складових⁴: поняттєвої («мовної фіксації концепту, його позначення, опису, структури ознак, дефініції, зіставних характеристик конкретного концепту відносно того чи іншого ряду концептів, які ніколи не існують ізольовано»⁵), образної (зорові, слухові, тактильні, смакові, нюхові характеристики предметів, явищ, подій, відображених у нашій пам'яті, релевантні ознаки практичного знання) та ціннісної (важливість цього психічного утворення як для індивідуума, так і для колективу). Під термінологічною сполукою «номінативне поле концепту» ми розуміємо сукупність мовних засобів, які об'єктивують концепт у певний період розвитку суспільства⁶. *Окрім того, на підставі міркувань В. Іващенко⁷ виділяємо субконцепти як менші за обсягом складові концептів.*

Проаналізовані тексти інтернет-видань засвідчують, що в сучасній українській мовній картині світу концепт ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА реалізується через такі смислові компоненти, як «негативний вплив» – «суб'єкти впливу» – «об'єкти впливу» – «локуси» – «способи усунення впливу». Усі вони вербалізуються за допомогою значної кількості лексем. При цьому в номінативному полі концепту ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА відбувається актуалізація оцінних можливостей лексики, трансформація її семантико-стилістичних властивостей, розвиток у слова соціально-оцінних якостей⁸, адже визначальною ознакою публіцистичного тексту є поєднання логізації викладу з емоційно-експресивним забарвленням⁹, спрямоване на формування громадської думки. Зважаючи на це, під час розгляду мовної репрезентації поданого концепту ми звертатимемо особливу увагу на його образну та оцінну складові.

Загалом можна відзначити, що сучасні українські журналісти не проводять чіткої межі між концептами ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА, ЕКОЛОГІЧНА ЗАГРОЗА, ЕКОЛОГІЧНА КАТАСТРОФА, ЕКОЛОГІЧНЕ ЛИХО, ЕКОЛОГІЧНА НЕБЕЗПЕКА, НАДЗВИЧАЙНА / КАТАСТРОФІЧНА ЕКОЛОГІЧНА СИТУАЦІЯ й часто у виборі того чи того номена не простежується чіткої мотивації: «Екологічна катастрофа. На Волині просто неба гниють трупи свиней і коней»¹⁰. «Нерідко

² Скаб М., Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери, монографія, Рута, Чернівці, 2008, с. 27.

³ Маслова В. А., Введение в когнитивную лингвистику, учебное пособие, Флинта – Наука, Москва, 2006, с. 55.

⁴ Карасик В. И., Языковой круг: личность, концепты, дискурс, Перемена, Волгоград, 2002, 477 с.

⁵ Там же, с. 107.

⁶ Попова З. Д., Стернин И. А., Когнитивная лингвистика, АСТ, Восток – Запад, Москва, 2007, с. 66.

⁷ Іващенко В. Л., Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології), [монографія], Видавничий дім Дмитра Бураго, Київ, 2006, с. 79–80.

⁸ Солганик Г. Я., Выразительные ресурсы лексики публицистики, [в:] Поэтика публицистики, Московский государственный университет им. М. В. Ломоносова, под ред. Г. Я. Солганика, сост. К. М. Накорякова, Москва, 1990, с. 19.

⁹ Пономарів О. Д., Стилістика сучасної української мови, Навчальна книга – Богдан, Тернопіль, 2000., с. 12.

¹⁰ http://econews.bei.org.ua/2017/03/blog-post_26.html. – Цитовано 12.05.2017.

купи відходів вагою від 30 до 80 тонн скидалися у полях, лісопосадках і ярах, забруднюючи навколишнє середовище та створюючи екологічну небезпеку»¹¹. «Підприємство, на території якого влаштували екологічну катастрофу, – це ковельська філія ДП „Укрветсанзавод”»¹². «На Львівщині стався витік мастил із Добротвірської ТЕС, що може призвести до міжнародної екологічної проблеми»¹³. «Військові дії поблизу підприємств на лінії розмежування на Донеччині несуть серйозну екологічну загрозу не тільки для області, а й для цілого регіону»¹⁴. «Калуш просить в обласної ради 2,7 млн гривень, щоб розробити проект ліквідації екологічного лиха»¹⁵. «...ситуація з вивезенням твердих побутових відходів критична та з'явилися передумови для виникнення надзвичайної екологічної ситуації»¹⁶. «Донбасу загрожує екологічна катастрофа»¹⁷. «Через постійні обстріли та відсутність гарантій безпеки на багатьох підприємствах Донбасу утворилася катастрофічна екологічна ситуація»¹⁸. Водночас можна відзначити розуміння екологічної проблеми як зміни довкілля в результаті дій людини, що призводять до негативних наслідків для природного середовища, суспільства, економіки тощо.

Ядро концепту ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА, на нашу думку, утворюють субконцепти, що репрезентують конкретні проблеми довкілля, які висвітлюють українські інтернет-видання: ЗАБРУДНЕННЯ (атмосфери, води, ґрунту) і ВИРУБКА ЛІСІВ. При цьому найбільш повну вербалізацію в сучасних електронних ЗМІ дістає субконцепт ЗАБРУДНЕННЯ. Питанню забруднення присвячено близько 80 % проаналізованих інформаційних повідомлень, і це є цілком закономірним з огляду на те, що «експерти налічують в Україні більше 6 тисяч сміттєзвалищ і майже 33 тисячі несанкціонованих сміттєзвалищ»¹⁹. А оскільки проблема забруднення є для нашої держави багатоплановою, у текстах інтернет-видань утворюється масштабне номінативне поле для її репрезентації – побутові / небезпечні відходи, *скотомогильники, сміття*, смітники, залишки, стихійні / самовільні (сміттє)звалища, ртутне забруднення, *викиди шкідливих речовин (в атмосферу, водойми)*, забруднення повітря, смог, хімічна загроза / хімічне забруднення, *витік*, отруйні / забруднювальні речовини, а також більш просторічні, а отже, експресивно марковані лексеми мотлох, непотріб: «За минулий рік Україна значно збільшила кількість викидів шкідливих речовин

¹¹ <http://econews.bei.org.ua/2017/03/10.html>. – Цитовано 12.05.2017.

¹² http://econews.bei.org.ua/2017/03/blog-post_26.html. – Цитовано 12.05.2017.

¹³ <https://ecology.unian.ua/trash/1878689-na-lvivschini-stavsya-vitik-mastil-z-dobrotvirskoj-tes-scho-moje-prizvesti-do-mijnarodnoj-ekologichnoj-problemi-zmi.html>. – Цитовано 12.05.2017.

¹⁴ <https://ecology.unian.ua/naturalresources/1870106-viyskovi-diji-poblizu-pidpriemstv-v-zoni-ato-zagrojuut-ekologiji-vsogo-regionu-jebrivskiy.html>. – Цитовано 12.05.2017.

¹⁵ <http://econews.bei.org.ua/2017/03/27.html>. – Цитовано 12.05.2017.

¹⁶ <https://tsn.ua/ukrayina/u-chornobilskiy-zoni-viyavili-kupi-lvivskogo-smittya-919642.html>. – Цитовано 12.05.2017.

¹⁷ http://24tv.ua/donbasu_zagrozhuje_ekologichna_katastrofa_obsye_n773717. – Цитовано 12.05.2017.

¹⁸ http://24tv.ua/bez_remontu_nizki_pidpriemstv_donbasu_regionu_zagrozhuje_ekologichna_katastrofa_gerashhenko_n804717. – Цитовано 12.05.2017.

¹⁹ http://econews.bei.org.ua/2017/03/blog-post_60.html. – Цитовано 12.05.2017.

в атмосферу»²⁰. «Екологи: у прифронтовій Костянтинівці назріває катастрофа через забруднення ртуттю»²¹. «В ООН застерігають щодо можливої хімічної загрози через збройний конфлікт на сході України»²². Україна в лідерах серед країн Європи за рівнем смертності від забруднення повітря на 100 000 населення»²³. «В ОБСЄ попередили про загрозу хімічного забруднення Донеччини»²⁴. «І всі ці купи мотлоху, поміж якими трупи собак та залишки господарювання селян, на фоні річок і гір...»²⁵. «Львівські смітники знову поступово заповнюються непотребом, якого нікому вивезти»²⁶. «У разі підвищення температури Львову загрожує спалах інфекційних захворювань через невивезене сміття»²⁷.

Ці лексеми супроводжуювані в публіцистичних текстах сталими епітетами катастрофічний, небезпечний, критичний, нелегальний / незаконний, наприклад: «Після закриття Грибовицького звалища навколишні райони також опинилися у катастрофічній ситуації»²⁸. «На Львівщині налічують понад 270 тис. тонн небезпечних відходів»²⁹. «На Хмельниччині склалась критична ситуація з вивозом сміття»³⁰. «Садовий і його чиновники знову „відхрестилися” від незаконного вивозу сміття»³¹. Однак у їх характеристикі трапляються й оригінальні авторські епітети, зокрема оксюморон, який є засобом демонстрації саркастичного ставлення до екологічної ситуації, що склалася: «А вже потім у Мукачевому здивовані долиняни фотографують і постять у мережах мальовничі відходи»³². Створенню подібної експресивності слугує й епітет невичерпний у такій антитезі: «Вирубають ліс у Карпатах, вичерпають корисні копалини, але сміття по Дністрі – невичерпне»³³.

Для того, щоб продемонструвати масштабність проблеми й сформувати її адекватне розуміння в кожного громадянина, журналісти послуговуються під час опису різноманітних видів забруднення метафорами, які покликані підсилити фактаж образністю. При цьому типовою лексемою для творення такої метафори є слово гора,

²⁰ http://24tv.ua/ukrayina_seryozno_zbilshila_kilkist_vikidiv_shkidlivih_rechovin_n799848. – Цитовано 12.05.2017.

²¹ <https://ecology.unian.ua/naturalresources/1844881-ekologi-u-prifrontoviy-kostyantynivtsi-nazrivae-katastrofa-cherez-zabrudnennya-rtuttyu.html>. – Цитовано 12.05.2017.

²² <https://ecology.unian.ua/1817977-v-oon-zasterigayut-schodo-mojlivoji-himichnoji-zagrozi-cherez-boji-na-donbasi.html>. – Цитовано 12.05.2017.

²³ <https://tsn.ua/ukrayina/v-ukrayini-na-80-zabrudnyuyut-atmosferne-povitrya-tec-minekologiyi-903920.html>. – Цитовано 12.05.2017.

²⁴ http://econews.bei.org.ua/2017/01/blog-post_48.html. – Цитовано 12.05.2017.

²⁵ http://econews.bei.org.ua/2017/05/blog-post_83.html. – Цитовано 12.05.2017.

²⁶ http://econews.bei.org.ua/2017/02/blog-post_98.html. – Цитовано 12.05.2017.

²⁷ http://econews.bei.org.ua/2017/01/blog-post_73.html. – Цитовано 12.05.2017.

²⁸ http://24tv.ua/u_blizhnih_do_lvova_rayonah_mnozhasya_stihiyni_zvalishha_n775474. – Цитовано 12.05.2017.

²⁹ <http://econews.bei.org.ua/2017/01/270.html>. – Цитовано 12.05.2017.

³⁰ <http://econews.bei.org.ua/2017/03/blog-post.html>. – Цитовано 12.05.2017.

³¹ http://econews.bei.org.ua/2017/03/blog-post_97.html. – Цитовано 12.05.2017.

³² http://econews.bei.org.ua/2017/03/blog-post_46.html. – Цитовано 12.05.2017.

³³ http://econews.bei.org.ua/2017/01/blog-post_35.html. – Цитовано 12.05.2017.

у якому актуалізується переносне значення «велика кількість чого-небудь складеного в купу; багато чогось»³⁴: «Береги закарпатських річок покрили гори сміття»³⁵. «Ситуація ж у самому місті критична – сміттеві гори ростуть, тижнями його ніхто не вивозить»³⁶. «Вчоргове гору непотребу висипали на околицях Смотрича»³⁷.

Іншою плідною лексеєю для творення «сміттевої» метафорики є дієслово *тонуть*, у якому актуалізується переносне значення «бути серед великої кількості чого-небудь, бути прикритим або укритим чимсь»³⁸, та похідні від нього: «Львів потопає у смітті майже рік»³⁹. «Карпати потопають у смітті: опублікували шокуючі кадри»⁴⁰, «Чому Дністер тоне у смітті: руйнуємо міфи про шкідливих туристів»⁴¹, «Мовляв, ситуація на полігоні критична – у разі бездіяльності Шацьк „втонє” у смітті»⁴², «Столиця ризикує потонути у смітті»⁴³. «Київ потопатиме у смогу ще три дні»⁴⁴. Подібну образність створює й рідше вживана в такому контексті метафора поглинати: «Сміття, що поглинає Дніпро, – як з ним боротися?»⁴⁵ Загалом журналісти створюють образ своєрідної сміттевої ріки, яка затоплює Україну. Ця експресивність посилюється парадоксальністю в тих повідомленнях, де сміття «затоплює» дві великі ріки нашої держави – Дніпро та Дністер, які є не просто водними об'єктами, а національними символами.

Окрім того, метафори, через які відбувається лексико-семантична реалізація субконцепту ЗАБРУДНЕННЯ, обігрують пов'язані з ним негативні характеристики, зокрема здатність сміття бруднити, отруювати повітря, заважати нормальній життєдіяльності, надаючи їм переносного, образного значення: «Брудна проблема. Велика подорож львівського сміття по Україні»⁴⁶, «Купи мертвих свиней та коней розкладаються просто неба, отруюючи навколишнє середовище та життя місцевих жителів»⁴⁷. «Закарпаття задихається. Чому потрібен контроль над ввезенням старих автомобілів»⁴⁸. «Сміттевий колапс у Львові може повторитися»⁴⁹. «Агонія великої

³⁴ <http://sum.in.ua/s/ghora>. – Цитовано 12.05.2017.

³⁵ <https://ecology.unian.ua/trash/1875829-beregi-zakarpatskih-richok-pokrili-gori-smittya-video>. html. – Цитовано 12.05.2017.

³⁶ http://24tv.ua/u_blizhnih_do_lvova_rayonah_mnozhasya_stihiyni_zvalishha_n775474. – Цитовано 12.05.2017.

³⁷ http://econews.bei.org.ua/2017/04/blog-post_11.html. – Цитовано 12.05.2017.

³⁸ <http://sum.in.ua/s/tonuty>. – Цитовано 12.05.2017.

³⁹ http://econews.bei.org.ua/2017/04/blog-post_47.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁴⁰ http://24tv.ua/karpati_potopayut_u_smitti_opublikovali_shokuyuchi_kadri_n800102. – Цитовано 12.05.2017.

⁴¹ http://econews.bei.org.ua/2017/01/blog-post_35.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁴² <http://econews.bei.org.ua/2017/03/2.html>. – Цитовано 12.05.2017.

⁴³ http://econews.bei.org.ua/2017/03/blog-post_9.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁴⁴ http://econews.bei.org.ua/2017/01/blog-post_64.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁴⁵ http://econews.bei.org.ua/2017/04/blog-post_56.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁴⁶ http://econews.bei.org.ua/2017/01/blog-post_40.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁴⁷ http://econews.bei.org.ua/2017/03/blog-post_26.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁴⁸ http://econews.bei.org.ua/2017/01/blog-post_90.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁴⁹ http://econews.bei.org.ua/2017/01/blog-post_316.html. – Цитовано 12.05.2017.

ріки. *Масштаби знищення і забруднення водойм на Прикарпатті дорівнюють екологічній катастрофі»⁵⁰.*

Найбільшою з проблем, пов'язаних із забрудненням, в Україні з 2016 року стала «сміттева» криза у Львові після закриття Грибовицького сміттєзвалища. Оскільки внаслідок цього в багатьох областях України було зареєстровано несанкціоноване скидання львівських побутових і промислових відходів, інтернет-видання відреагували на це досить активно в загальній сатиричній тональності, використовуючи для її увиразнення різноманітні метафори, покликані підкреслити активність і незаконність поширення львівського сміття Україною та зволікання політиків із розв'язанням проблеми: «Сміття-фенікс. *Як позбутися екологічної зарази назавжди»⁵¹. «Нова сміттева „диверсія” львів'ян на Тернопіллі»⁵². «У „бурштиновому районі” „запахло” львівським сміттям»⁵³. «Сміття зі Львова продовжує „мандрувати”»⁵⁴. «...тепер сміття зі столиці Галичини „гуляє” чи не усією Україною»⁵⁵.*

Для того, щоб показати глобальність проблеми, один з авторів вдається навіть до перифразу, порівнюючи українські сміттєзвалища з величезним спрутом: «Сміттєзвалища України займають наразі 7 % її території. <...> Весь цей смердючий спрут охоплює площу, *співставну з розмірами невеликої країни, наприклад Данії, й продовжує простягати шупальця на ще не загиблені землі»⁵⁶. Водночас журналісти часто підкреслюють і те, що через відсутність раціональної переробки українське сміття стає не тільки всеохопним, але й довговічним, іронічно порівнюючи його з пам'ятками трипільської культури: «Пластикові сміття на Дністрі – це як трипільські глечики, *наш месидж для майбутніх поколінь»⁵⁷.**

Другим домінантним субконцептом у розглянутих текстах постає ВИРУБКА ЛІСІВ, проте він дістає значно менш виразну реалізацію. Досить яскраво цей субконцепт вербалізується через новотвір безліс, побудований за аналогією до скороченої назви безвізового режиму – «безвіз»: «Україна, яка хворіє на „безліс”: *вирубки, пожежі і корупція. <...> Як хочуть „безліс” лікувати»⁵⁸. У наведеному фрагменті через метафору відбувається актуалізація концептів ХВОРОБА й ЛІКУВАННЯ, які допомагають асоціювати у свідомості читача нищення лісів із захворюванням, яке потребує лікування. Також у метафоричній формі журналісти подають своє бачення причини цієї екологічної проблеми – отримання прибутку: «Грошове дерево: *як на Миколаївщині нелегальна вирубка дерев стала прибутковим бізнесом»⁵⁹.**

⁵⁰ http://econews.bei.org.ua/2017/04/blog-post_85.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁵¹ http://econews.bei.org.ua/2017/04/blog-post_7.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁵² http://econews.bei.org.ua/2017/01/blog-post_26.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁵³ <https://ecology.unian.ua/trash/1900444-u-burshtinovomu-rayoni-zapahlo-lvivskim-smittyam-foto.html>. – Цитовано 12.05.2017.

⁵⁴ <https://ecology.unian.ua/trash/1900444-u-burshtinovomu-rayoni-zapahlo-lvivskim-smittyam-foto.html>. – Цитовано 12.05.2017.

⁵⁵ http://econews.bei.org.ua/2017/04/blog-post_23.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁵⁶ http://econews.bei.org.ua/2017/03/blog-post_672.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁵⁷ http://econews.bei.org.ua/2017/01/blog-post_35.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁵⁸ http://24tv.ua/ukrayina_yaka_hvoriye_na_bezlis_virubki_pozhezhi_i_koruptsiya_n811351. – Цитовано 12.05.2017.

⁵⁹ http://24tv.ua/groshove_derevo_yak_na_mikolayivshhini_nelegalna_virubka_derev_stala_mashtabnim_biznesom_n775055. – Цитовано 12.05.2017.

Епітети, які належать до номінативного поля субконцепту ВИРУБКА ЛІСІВ, як і у випадку із ЗАБРУДНЕННЯМ, покликані наголосити на незаконності й катастрофічних наслідках цього процесу: «Хто винен у жалюгідному стані українського лісового господарства – питання важливе, але проблеми не вирішити»⁶⁰. «Поки політики сперечаються, чи дозволяти з України експорт лісу-кругляка, на Миколаївщині місцеві ділки з лісом вже розібралися. Там процвітає масова варварська вирубка дерева. Темпи знищення дерев у місті стали просто катастрофічними»⁶¹. Потужніший образ створює в цьому ракурсі епітет у назві однієї зі статей на цю тему – «Безславні вирубки»⁶², у якій перефразовано назву фільму К. Тарантіно «Безславні виродки» й таким чином, імовірно, зроблено натяк на те, ким автор вважає нищителів українського лісу.

Об'єктами зазначеного негативного екологічного впливу в картині світу сучасних українських інтернет-видань постають ґрунти, повітря, водойми, почасти акваторія України. Як способи його усунення відзначені в полі субконцепту ЗАБРУДНЕННЯ сортування, утилізація / переробка, знищення, розчищення, екологічна освіта, штрафи, звернення до поліції, а в полі субконцепту ВИРУБКА ЛІСІВ – звернення до поліції / влади, *громадський* моніторинг наприклад: «Розчищати це звалище активісти почали самотужки»⁶³. «Учні Огіївського НВК на Сахновщині не тільки взялися за прибирання рідного села, а вже почали сортувати сміття»⁶⁴. «Вивезення їх [відходів] для подальшої утилізації, переробка та знищення не проводилися»⁶⁵. «Екологічна освіта – важливий елемент вирішення проблеми зі сміттям»⁶⁶. «Еко-активісти „Лісової варти”, організації „Стор лісоцид” та волонтери вирушили у рейд Завадівським заказником на Львівщині»⁶⁷. При цьому подані елементи в представленні журналістів позбавлені образності та оцінної лексики.

Іншу ситуацію можемо спостерігати, коли йдеться про локуси, у межах яких оприявнюються екологічні проблеми. Журналісти згадують у такому контексті як Україну загалом, так і окремі її регіони. При цьому в розглянутих повідомленнях найчастішими є згадки про Львів у зв'язку з проблемою сміття: «Львівщина (Грибовицьке сміттєзвалище) є однією з основних екологічних проблем не тільки Львівської області, а й всієї України»⁶⁸. Ця проблема охоплює також Тернопільщину, Рівненщину, Сумщину, Полтавщину, Запоріжжя, Житомирщину, Хмельниччину, Дніпровщину,

⁶⁰ http://24tv.ua/ukrayina_yaka_hvoriye_na_bezlis_virubki_pozhezhi_i_koruptsiya_n811351. – Цитовано 12.05.2017.

⁶¹ http://24tv.ua/groshove_derevo_yak_na_mikolayivshhini_nelegalna_virubka_derev_stala_mas-shtabnim_biznesom_n775055. – Цитовано 12.05.2017.

⁶² http://econews.bei.org.ua/2017/01/blog-post_82.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁶³ http://24tv.ua/odeski_aktivisti_viyavili_nebezpechne_smittyezvalishhe_yake_zagrozhuje_vsomu_mistu_n796707. – Цитовано 12.05.2017.

⁶⁴ http://econews.bei.org.ua/2017/04/blog-post_17.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁶⁵ http://econews.bei.org.ua/2017/02/blog-post_74.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁶⁶ http://econews.bei.org.ua/2017/03/blog-post_46.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁶⁷ http://econews.bei.org.ua/2017/02/blog-post_15.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁶⁸ <http://azov.press/ukr/gribovic-ke-smitt-zvalische-ekologichna-problema-l-vivschini>. – Цитовано 12.05.2017.

Вінниччину Волинь як регіони несанкціонованого вивозу львівського сміття; Дніпро, Дністер і Придністров'я, Київ, Донбас, Крим (Сімферополь), Азовське море. У зв'язку з проблемою знищення лісів згадані Миколаївська й Дніпровська області та Карпати.

Цікавим у сучасних публіцистичних текстах є те, що позитивну оцінку на протиположності названим регіонам дістає Чорнобиль, який досі незмінно поставав у мас-медійній картині світу символом масштабної екологічної катастрофи: «Зона відчуження є практично безпечною для навколишнього населення»⁶⁹. «Українські науковці стверджують, що у Чорнобильській зоні відновлюється дика природа»⁷⁰.

З метою створення в рамках концепту ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА відповідної образності для негативної характеристики поданих локусів деякі журналісти використовують вторинну номінацію. Так, у кількох матеріалах, у яких реалізується субконцепт ЗАБРУДНЕННЯ, Україна представлена як держава / країна сміття або потенційний великий смітник: «Держава сміття. Україна нині де-факто – країна сміття»⁷¹. «Так чи інакше, ми повинні боротися і відстоювати свої права, допоки ті, хто зверху, не перетворили Україну у великий смітник»⁷².

Разом із тим вторинна номінація може містити й позитивну оцінку, яка, однак, найчастіше стосується минулого або бажаного майбутнього названої місцевості. Таким чином журналісти часто намагаються продемонструвати контраст між колишнім / жаданим іміджем і сучасними реаліями, щоб підсилити негативну характеристику останніх: «Все більше про це замислюються і на Закарпатті. Регіон, поперше, густонаселений, а по-друге, і це важливо, претендує називатися українською Меккою відпочинку, зі своїми горами, мінеральними водами і термальними джерелами. Тож таке недоречно тут це всюдище сміття!»⁷³ «Азовське море – це світова рибна перлина, яка ще недавно перевершувала в 6,5 рази по рибопродуктивності Каспійське море. На сьогодні українські екологи переконують, що ресурси Азовського моря практично знищені»⁷⁴.

Іншим способом вираження тих екологічних проблем, з якими зіткнулася Україна, у багатьох матеріалах інтернет-видань є протиставлення їм позитивного досвіду країн Європи, наприклад: «Усе це разом дає змогу Швеції бути однією з найбільш екологічних країн світу, адже тут практично немає сміттєзвалищ»⁷⁵. «У Європі чітко розуміють, що саме збереження екології є пріоритетним питанням. <...> Там також живають багато заходів щодо екологічної безпеки транспорту»⁷⁶. «За офіційними

⁶⁹ <https://ecology.unian.ua/naturalresources/1892154-zona-vidchujennya-e-praktichno-bezpech-noyudlya-navkolishnogo-naselennya-eks-direktor-chaes.html>. – Цитовано 12.05.2017.

⁷⁰ http://econews.bei.org.ua/2017/04/blog-post_92.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁷¹ http://econews.bei.org.ua/2017/03/blog-post_60.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁷² <http://azov.press/ukr/gribovic-ke-smitt-zvalische---ekologichna-problema-l-ivschini>. – Цитовано 12.05.2017.

⁷³ http://econews.bei.org.ua/2017/03/blog-post_46.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁷⁴ <https://ecology.unian.ua/naturalresources/1717347-ekologi-neobhidno-minimum-na-5-rokiv-zaboroniti-promisel-v-azovskomu-mori.html>. – Цитовано 12.05.2017.

⁷⁵ http://econews.bei.org.ua/2017/04/blog-post_23.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁷⁶ http://econews.bei.org.ua/2017/01/blog-post_90.html. – Цитовано 12.05.2017.

даними в Україні близько 17 % території займають ліси – це один із найнижчих показників у Європі. До прикладу, у Швеції ліси займають 60 %, у Франції – 27,6 %»⁷⁷. **Таке протиставлення може набувати й виразно саркастичного звучання:** «Чим би ще уславилася Україна, як не поганим запахом, який долинув і до Європи? Також у статті є безліч фотографій величезних смітєвих гір Львова – тепер, безперечно, туристичний потік до України зросте в рази, а разом із ним прийдуть до нас і добрі „туристичні“ гроші»⁷⁸.

Ще однією невід'ємною складовою структури концепту ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА, який в інтерпретації сучасних журналістів дістає виразно оцінне звучання, є суб'єкти впливу. У проаналізованих текстах вони чітко диференційовані за принципом «герой – антигерой», дістаючи відповідно позитивну й негативну характеристику. Героями стають небайдужі громадяни, *волонтери* та активісти, а протиставлені їм з одного боку безгосподарні українці («свинолюди»⁷⁹), нечесні підприємці та чиновники, терористи на Донбасі, *окупаційна влада Криму*, дії яких і є причиною екологічних проблем, а з другого, – держава й місцева влада, які зображені в проаналізованих текстах переважно пасивними або нездатними подолати наявні труднощі. Увиразнення цієї антитези відбувається через залучення епітетів та метафор, які сприяють створенню експресивності й образності: «Небайдужі кияни самостійно намагаються впливати на ситуацію, проте не знаходять підтримки в органів місцевого самоврядування та держави»⁸⁰. «Активісти не раз публікували фотографії стихійних звалищ біля населених пунктів, звинувачуючи в їх появі саме львівську владу»⁸¹. «Нагадаємо, в Україні накопичено понад 12 млн тонн небезпечних відходів. Разом з тим, три роки влада не виділяла кошти на їх утилізацію»⁸². «Тож поки чиновники думають, як їм вирішити екологічну проблему, місцеві жителі, *яким уже увірвався терпець, заблокували дорогу, якою вантажівки возять на костомелку трупи тварин*. Активісти вимагають повного закриття підприємства та утилізації тих відходів, які накопичилися на його території за останні роки»⁸³. «Селяни придністровських сіл як викидали його [сміття], так будуть викидати все більше. Того що так було завжди»⁸⁴. «Афера по-севєродонецьки, *або 35 мільйонів в сміття*. Як місцеві чиновники „творчо“ освоюють бюджетні кошти»⁸⁵. «Еко-активісти „Лісової варти“, організації „Stop лісоцид“ та волонтери вирушили у рейд Завадівським заказником на Львівщині»⁸⁶. «Роботу мерії Львова щодо утилізації сміття визнали незадовільною»⁸⁷. «Екологи

⁷⁷ http://econews.bei.org.ua/2017/01/blog-post_82.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁷⁸ http://econews.bei.org.ua/2017/04/blog-post_47.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁷⁹ http://econews.bei.org.ua/2017/04/blog-post_7.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁸⁰ <https://tsn.ua/kyiv/na-teritoriyi-stolichnogo-zavodu-radikal-dosi-zberigayutsya-nebezpechni-dlya-zhittya-himichni-vidhodi-aktivist-899252.html>. – Цитовано 12.05.2017.

⁸¹ http://econews.bei.org.ua/2017/01/blog-post_40.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁸² <http://econews.bei.org.ua/2017/01/270.html>. – Цитовано 12.05.2017.

⁸³ http://econews.bei.org.ua/2017/03/blog-post_26.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁸⁴ http://econews.bei.org.ua/2017/01/blog-post_35.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁸⁵ <http://econews.bei.org.ua/2017/02/35.html>. – Цитовано 12.05.2017.

⁸⁶ http://econews.bei.org.ua/2017/02/blog-post_15.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁸⁷ http://econews.bei.org.ua/2017/04/blog-post_18.html. – Цитовано 12.05.2017.

вимагають жорсткого покарання для „чорних” дроворубів, що орудують в багатовікових лісах Карпат»⁸⁸.

Прикметним щодо характеристики суб'єктів впливу є також те, що в інтернет-виданнях часто наявний заклик до реципієнтів ставати активістами й брати на себе відповідальність за розв'язання екологічних проблем: «Проте ми повинні розуміти, що стан навколишнього середовища України залежить тільки від нас. Якщо ми візьmemo ініціативу в свої руки і не дозволимо владі забути про те, що ми прагнемо жити в екологічно чистій, не забрудненій країні, не виникатиме таких глобальних проблем, які спіткали нас зараз»⁸⁹.

У викладі матеріалу екологічної тематики журналісти також доволі часто послуговуються оцінною лексикою, яка може мати й розмовний характер. Це підштовхує читача до формування певної, потрібної авторові статті точки зору на розглянуту проблему. Такі загальні оцінні лексеми, а також звернення до народної фразеології органічно й послідовно доповнюють окреслений образний план концепту ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА: «На жаль, в сучасній Україні, ідеї переходу до стійкого екологічно безпечного розвитку ще досі не стали загальнодержавним пріоритетом»⁹⁰. «Тож з настанням весни ситуація з довкіллям навколо міст та сіл Львівщини неприємно здивує. Тисячі тонн сміття на стихійних звалищах нікуди не дінеться»⁹¹. «Залишається сподіватися лише на мудрість керівництва області та Тернополя»⁹². «А тепер щодо ідеї А. Садового про „головний смітник” в Чорнобилі. Це, толеранто кажучи, дурниця!»⁹³ «Відсутність громадського моніторингу – це одна з головних проблем. Лісове агентство піариться на тому, що воно нібито відкрите для громадськості, але це брехня»⁹⁴. «Втім, можна припустити, що інвестори, які навіть були готові вкласти гроші у будівництво заводів з переробки сміття, відмовлялися від цього, стикаючись з бажанням наших чиновників мати з усього навар»⁹⁵. «Поки місцева, обласна та київська влада продовжують кидати один в одного камені так, що осколки летять навіть у Польщу. Після ударів по іміджу Львова ставки підвищуються до іміджу України»⁹⁶.

Усе відзначене вище дозволяє нам зробити висновок, що концепт ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА справді віднаходить багатогранну реалізацію в мовній картині світу

⁸⁸ <https://ecology.unian.ua/1726391-ekologi-vimagayut-jorstkogo-pokarannya-dlya-chornih-drovorubiv-scho-oruduyut-v-bagatovikovih-lisah-karpat.html>. – Цитовано 12.05.2017.

⁸⁹ <http://azov.press/ukr/gribovic-ke-smitt-zvalische---ekologichna-problema-l-ivvshini>. – Цитовано 12.05.2017.

⁹⁰ Там же,

⁹¹ http://24tv.ua/u_blizhnih_do_lvova_rayonah_mnozhasya_stihiyni_zvalishha_n775474. – Цитовано 12.05.2017.

⁹² http://econews.bei.org.ua/2017/01/blog-post_26.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁹³ http://econews.bei.org.ua/2017/03/blog-post_60.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁹⁴ <https://ecology.unian.ua/naturalresources/1723841-predstavnik-vseshitnogo-fondu-dikoji-prirodi-wwf-v-ukrajini-andriy-pliga-mayje-kojna-ofitsiyina-rubka-lisu-naspravdi-porushue-zakon.html>. – Цитовано 12.05.2017.

⁹⁵ http://econews.bei.org.ua/2017/04/blog-post_23.html. – Цитовано 12.05.2017.

⁹⁶ http://econews.bei.org.ua/2017/01/blog-post_40.html. – Цитовано 12.05.2017.

сучасних українських інтернет-видань. Журналісти, намагаючись увиразнити фактичний матеріал за допомогою образності, створити оригінальний текст, а також запропонувати реципієнтові певні оцінні орієнтири, збагачують номінативне поле цього концепту епітетами, метафорами, фразеологізмами й неологізмами, частина з яких стає елементами мовної гри з читачем, а також розмовною, оцінною лексикою широкого спектру емоційно-експресивного забарвлення.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бохан А. В., Науковий концепт екологічної безпеки в міжнародних економічних відносинах, [в:] Актуальні проблеми економіки, 2014, № 12, с. 78–83, http://nbuv.gov.ua/UJRN/are_2014_12_11. – Цитовано 12.05.2017.
2. Іващенко В. Л., Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології), [монографія], Видавничий дім Дмитра Бураго, Київ, 2006, 328 с.
3. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс, Перемена, Волгоград, 2002, 477 с.
4. Маслова В. А., Введение в когнитивную лингвистику, учебное пособие, Флинта, Наука, Москва, 2006, 296 с.
5. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови, [підручник], Навчальна книга – Богдан, Тернопіль, 2000, 248 с.
6. Попова З. Д., Стернин И. А., Когнитивная лингвистика, АСТ, Восток – Запад, Москва, 2007, 314 с.
7. Скаб М., Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери, монографія, Рута, Чернівці, 2008, 560 с.
8. Солганик Г. Я., Выразительные ресурсы лексики публицистики, [в:] Поэтика публицистики, Московский государственный университет им. М. В. Ломоносова, под ред. Г. Я. Солганика, сост. К. М. Накорякова, Москва, 1990, с. 10–20.
9. <http://24tv.ua/>.
10. <http://azov.press>.
11. <https://ecology.unian.ua>.
12. http://econews.bei.org.ua/2017/03/blog-post_26.html.
13. <http://sum.in.ua/>.
14. <https://tsn.ua/ukrayina>.